

УДК 658.8:005

В.М. Шумейко

Маркетинговий менеджмент експортного потенціалу олійно-жирового комплексу України

У статті проведено аналіз експортного потенціалу продукції олійно-жирового комплексу України. Визначено необхідність інтенсифікації зусиль на основі маркетингового менеджменту щодо просування продукції на зарубіжних ринках та окреслено основні напрямки і методи прикладання цих зусиль.

Ключові слова: експортний потенціал, маркетинговий менеджмент, просування продукції.

Вступ. Олійно-жировий комплекс України є єдиним сектором аграрного виробництва де, завдяки запровадженню економічних заходів регулювання ринку, встановлено баланс економічних інтересів держави, сільськогосподарської та переробної сфер виробництва і внутрішнього споживача.

Олійно-жирова галузь відноситься до категорії тих, що динамічно розвиваються. Олійно-жирове виробництво відноситься до бюджетоформуючих галузей аграрного сектора з потужним експортним потенціалом.

Завдяки ефективній протекціоністській політиці з боку держави олійно-жирова промисловість швидко вийшла із кризового стану, який вона переживала у 1997-1998 роках. Щорічно збільшується виробництво олійних культур, зростають потужності по їх переробці, на початок 2008/09 маркетингового року (МР) вони досягли 7,25 млн. тонн на рік, на початок 2009/10 (МР) – 8,25 млн. тонн на рік.

Повністю забезпечені потреби внутрішнього ринку в олійній продукції, зникли сезонні коливання цін. Постійно розширюється географія продажу олії українського виробництва. На світових ринках основними споживачами її стали країни ЄС, Близького Сходу, Північної Африки та СНД [4, 7].

Олія соняшникова експортується більш, ніж до 56-ти країн світу. Україна є світовим лідером за обсягами продажу соняшникової олії. В останні два-три роки стала динамічно змінюватись структура експорту. Усе більше предметом експорту стає не лише олія первинного добування, а і фасована глибокої очистки, маргаринова продукція і майонез.

Постановка проблеми. Жорстка конкуренція на зовнішніх продовольчих ринках, постійно зростаючі вимоги до якості продовольчих товарів зумовили звернути увагу на необхідність корінного технічного переозброєння олійно-жирових підприємств, оновлення їх технічної бази, застосування сучасних енергозберігаючих технологій. Завдяки переобладнанню котелень для спалювання лушпиння на підприємствах удвічі зменшилась залежність від зовнішніх джерел постачання тепла. Наступним кроком енергозбереження стане удосконалення технології комплексної переробки соняшнику. Проводиться установка турбін для отримання електроенергії. За рахунок

Шумейко Володимир Михайлович, кандидат технічних наук, доцент, докторант кафедри маркетингу Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана.

© В.М. Шумейко, 2009

стовідсоткового спалювання лушпиння відбудеться перехід на режим повного самозабезпечення підприємств електроенергією, що дозволить зменшити собівартість переробки олійної сировини, стабілізувати роботу переробних підприємств і, як наслідок, підвищити конкурентоспроможність олійно-жирових підприємств та їх продукції.

Виробнича база підприємств дозволяє переробляти різні види насіння олійних культур: соняшника, ріпаку, сої, а вкладені інвестиції зумовлюють інвесторів проводити зважену цінову політику відносно олійної сировини, що стимулює товаровиробників до вирощування олійних культур. Випереджаючий ріст переробних потужностей зумовлює жорстку конкуренцію між переробними підприємствами на внутрішньому ринку олійних культур і є фактором підтримки рівня закупівельних цін на олійні культури.

Надзвичайно важливим чинником функціонування національної економіки є розвиток зовнішньої торгівлі, а саме, нарощування обсягу експорту товарів на світовому ринку та збереження чи збільшення його питомої ваги у світовій торгівлі. Експортний потенціал кожної країни визначається обсягом якісних товарів та послуг, що вироблені в економічній та соціальній сферах з наступною реалізацією на світовому ринку з максимальною ефективністю, яка в значній мірі залежить від використання маркетингового менеджменту в міжнародних економічних відносинах у вигляді рушійної сили для просування товарів [5].

На сучасному етапі ринкової економіки нарощування експортного потенціалу набуває особливого значення як джерело надходження валюти для вирішення виробничих і соціальних потреб та забезпечення підтримки багатьох галузей виробництва. Подальший розвиток експортно-орієнтованих галузей виробництва є важливою умовою підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг, що дозволить подолати невідповідність структури зовнішньої торгівлі тенденціям на світовому ринку. Україна в цьому сенсі має потужні можливості щодо збільшення і закріплення значного експорту аграрної продукції, обсяги якого постійно зростають [1].

Метою статті визначаємо проведення дослідження експортного потенціалу та розробку необхідних маркетингових зусиль щодо просування експортної продукції АПК України, а саме олійно-жирової продукції.

Вклад основного матеріалу. Ринок олійно-жирової продукції є одним із перспективних секторів світового аграрного виробництва. Олійна продукція користується зростаючим попитом на світовому ринку, що зумовлено двома основними факторами: переорієнтацією у структурі харчування людей на олії і жири рослинного походження через їх фізіологічні переваги і більш доступні ціни порівняно з тваринними жирами; тенденціями до зростання у всьому світі виробництва біодизельного пального на основі рослинних олій через нестабільність цін на мінеральні енергоресурси та зменшення їх природних запасів [2, 3].

В Україні сезон переробки соняшнику урожаю 2008 року характеризувався зростанням виробництва соняшникової олії та збільшенням її експорту. Вітчизняне виробництво олії соняшникової у 2008/09 МР склало 2,504 млн. тонн проти 1,79 млн. тонн у 2007/08 МР, що майже на 40,0% більше. Експорт олії соняшникової досяг 2,1 млн. тонн, що перевищило рівень попереднього маркетингового року на 59%. У структурі експорту АПК близько 30% займає олійно-жирова продукція, зокрема, олія – 19,7%. Олія експортується у 56 країн світу. Україна є лідером за обсягами експорту соняшникової олії. За оперативними даними Мінагрополітики України площі соняшнику до збирання урожаю 2009 року в усіх категоріях господарств складають

4 160,5 тис.га проти 4 279,5 тис.га у 2008 році або на 119,0 тис.га менше. При урожайності 13,2 ц/га валовий збір соняшнику у 2009/10 МР очікується на рівні 5,5 млн.тонн проти 6,5млн.тонн у 2008/09 МР або на 1,0 млн.тонн менше. При сприятливих погодних умовах валовий збір насіння соняшнику може скласти 6,0-6,2 млн.тонн за рахунок збільшення його урожайності. За попередніми даними валовий збір насіння ріпаку у 2009/10 МР склав понад 1,8 млн.тонн проти 2,8 млн.тонн у 2008/09 МР або на 1млн.тонн менше. Сою збирають з площі 636,9 тис.га, при урожайності 15,0 ц/га валовий збір сої досягне 950 тис.тонн проти 812,8 тис.тонн у 2008/09 МР або на 17,0% більше [4, 7].

Постійне зростання вітчизняних потужностей по переробці насіння олійних культур в Україні створює конкурентне середовище та сприятливу цінову ситуацію як для сільгосптоваровиробників, так і для переробників. До 2010 року за рахунок реконструкції та будівництва нових олійно-жирових підприємств виробничі потужності в Україні досягнуть 10 млн. тонн на рік. Внаслідок цього, а також, враховуючи ситуацію на світовому ринку, на початку сезону 2009/10 МР не відбулося різкого зниження закупівельних цін на насіння олійних культур та продуктів його переробки, як це відбулось на початку 2008/09 МР, що створює сприятливу кон'юнктуру для українських трейдерів (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка цін в Україні та на світовому ринку на насіння та олію соняшникову на початку 2009/10 МР

Показник	31.08.09	07.09.09	14.09.09	24.09.09
Закупівельні ціни на насіння соняшнику, з ПДВ грн. за 1 т.	2220-2300	2300-2450	2350-2450	2200-2300
або в дол. США за 1 т.	278-288	288-306	294-306	275-287
Оптово – відпускні ціни на олію	6200-6300	6300-6400	6300-6600	6200-6300
або в дол. США за 1 т.	776-788	788-800,5	788-825	774-786
Офіційний курс НБУ – грн. 1 дол. США	7,99	7,95	7,97	8,01
Ціни на світових біржах	28.08.09	04.09.09	11.09.09	18.09.09
На насіння соняшнику				
На Будапештський товарній біржі з поставкою у жовтні п.р.	281,3	267,6	267,5	274,8
В Аргентині на елеваторах	229,0	220,0	212,0	212,0
Експортна ціна Аргентини	350,0	350,0	350,0	350,0
На олію соняшникову				
У Роттердамі (CIF) з поставкою у жовтні п.р.	810,0	810,0	825,0	810,0
В Аргентині (FOB) з поставкою у вересні	765,0	735,0	730,0	752,0

Порівняльний аналіз рівнів роздрібних цін на олію соняшникову (табл. 2), які склалися в Україні та інших країнах світу у серпні-вересні 2009 року, свідчить, що, в основному, ціна є нижчою, ніж у досліджуваних країнах СНД, Євросоюзу, Америки та Азії (за виключенням Єгипту та Молдови).

У 2008/09 МР експортовано 2,1 млн. тонн олії соняшnikової на суму 1575,5 млн. дол. США проти 1,32 млн. тонн на суму 1707,9 млн. дол. США у 2007/08 МР або на 58,5% більше у кількісному виразі, але на 7,8% менше у вартісному виразі Зокрема, у

серпні 2009 року експортовано 148,9 тис. тонн на суму 103,36 млн. дол. США проти 81,4 тис. тонн на 114,3 млн. дол. США у серпні 2008 року або на 82,9% більше у кількісному виразі, але на 9,6% менше у вартісному виразі. Фактична експортна ціна однієї тонни олії соняшникової у 2008/09 МР в середньому складає 750,3 дол. США /тонну проти 1289,2 дол. США /тонну у 2007/08 МР або знизилась у 1,7 рази. У січні – серпні 2009 року експортовано 1509,35 тис. тонн на суму 1023,31 млн. дол. США проти 749,5 тис. тонн на суму 1064,96 млн. дол. США або у 2,0 рази більше у кількісному виразі, але на 4% менше у вартісному виразі. Ціна 1 тонни експортованої олії соняшникової за 8 місяців 2009 року складає 677,98 дол. США /тонну проти 1420,9 дол. США /тонну у 2008 році, або зменшилась у 2,1 рази (табл. 3).

Таблиця 2 – Порівняльний аналіз рівнів роздрібних цін на олію соняшкову (дол. США за літр, серпень-вересень 2009 р.)

Показник	Україна	Канада	Білорусь	Єгипет	Казахстан	Молдова	Китай	Туреччина	Угорщина	Чехія	Росія
Середня роздрібна ціна	1,36	3,12	1,5	1,26	1,44	1,3	1,49	1,72	2,7	4,7	1,7
У % до України	-	231,1	106,7	93,3	106,7	96,3	141,0	127,4	200,0	348,1	125,9

Найбільшими імпортерами нерафінованої олії у 2008/09 МР стала Індія – 21,8% від обсягів її загального експорту з України, на другому місці – Туреччина – 11,8%, на третьому місці Єгипет – 11,2%, серед країн ЄС: Франція – 6,1%, Італія – 4,9%, Нідерланди – 6,3%, Іспанія – 5,03%, серед країн Азії: Алжир – 5,5%.

Основними компаніями-експортерами олії є: “Каргілл”, “Олсідз-Україна” (ВАТ “Кіровоградолія”), “Кернел-Трейд” (ЗАТ “Полтавський ОЕЗ”, ЗАТ “Приколотнянський ОЕЗ”, ВАТ “Вовчанський ОЕЗ”), “Сантрейд” (ЗАТ “Дніпропетровський ОЕЗ”), ЗАТ “Пологівський ОЕЗ”, “Миронівський хлібопродукт”, ПГ “Віойл” (ЗАТ “Вінницький ОЖК”, ВАТ “Чернівецький ОЖК”).

Таблиця 3 – Показники виробництва та експорту продуктів переробки насіння соняшнику у 2008/09 МР

Показник	Вироблено	Експорт		Експорт / Виробництво, %
		Тис. тонн	Млн. дол. США	
Олія нерафінована	2503,95	1965,47	1445,79	78,5
Олія рафінована	559,97	133,95	124,34	23,9
Шрот (макуха)	2291,0	1961,09	219,13	85,6
Лузга	-	249,54	21,875	-

З урожаю 2008 року експортовано у вересні 2008 – серпні 2009 року 747,75 тис. тонн насіння соняшнику проти 75,4 тис. тонн у минулому маркетинговому році. Таким чином, експорт насіння соняшнику збільшився майже у 10 разів. Експорт насіння

соняшнику здійснюється, головним чином, до країн ЄС (понад 50% від обсягів загального експорту цієї культури з України), Пакистану – 18,3%, Туреччини – 16,8%, Грузії – 10,2%. Основними компаніями-експортерами насіння соняшнику з України у поточному маркетинговому році є: “Нібулон”, “Кернел-Трейд”, “Серна”, “Рамбурс”, “Топфер” та ін.

Пальмова олія та її фракції імпортується в Україну, головним чином, як сировина для виробництва маргаринової продукції та жирів спеціального призначення, а не для реалізації через торговельну мережу.

Пальмову олію та її фракції використовують практично всі спеціалізовані олійно-жирові комбінати (Запорізький, Вінницький, Харківський, Львівський, Київський маргариновий завод, Кіровоградський завод модифікованих жирів). Ці олійно-жирові підприємства є безпосередніми імпортерами фракцій тропічних олій, які вони ввозять для забезпечення своїх виробничих потреб.

В Україні вперше збудовано нові потужності по переробці та фракціонуванню пальмової олії сирової, що дало можливість створити більше 1 тисячі робочих місць в таких містах як м. Южне та м. Іллічівськ.

Україна стала не тільки імпортером пальмової олії, а й експортером. Так, у 2006 році в Одеській області (м. Южне) у морському торговому порту “Южний” був введений спеціалізований термінал по перевалці тропічних олій потужністю 500 тис. тонн на рік. Термінал увійшов до складу комплексу по переробці пальмової олії потужністю до 1 млн. на рік. Завершено будівництво заводу по переробці пальмової олії сирової, що надходить із Малайзії та Індонезії, потужністю 1,5 тис. тонн на добу.

ТОВ “Дельта-Вілмар СНД” є безпосереднім імпортером тропічних олій, які ввозяться для забезпечення власних потреб підприємств та одночасно безпосереднім експортером тропічних олій та їх фракцій, отриманих внаслідок певної технологічної обробки. У м. Іллічівськ діє термінал по перевалці тропічних олій та збудовано ВАТ “Іллічівський ОЖК” по їх переробці.

У 2008/09 МР імпорт пальмової олії скоротився до 252 тис. тонн проти 434 тис. тонн у 2007/08 МР або на 42%. Імпорт пальмоядрової та кокосової олій склав 28,4 тис. тонн проти 32,0 тис. тонн у 2007/08 МР або зменшився на 12%. Загальний імпорт тропічних олій у 2008/09 МР склав 280,4 тис. тонн проти 466 тис. тонн у 2007/08 МР або зменшився на 40%.

Експорт тропічних олій (рафінована, дезодорована, відбілена та пальмовий олеїн і стеарин), країною походження яких є Україна, склав 94,5 тис. тонн, що вдвічі менше обсягів експорту 2007/08 МР.

У 2007/08 МР валовий збір насіння ріпаку зріс проти 2006/07 МР у 1,7 рази, у 2008/09 МР – у 2,7 рази. Практично весь урожай насіння ріпаку експортується (у 2006/07 МР експортовано 486 тис. тонн або 80% від виробництва, у 2007/08 МР – 906,2 тис. тонн або 87%). У 2008/09 МР (липень-червень) експортовано 2,645 млн. тонн насіння ріпаку або 92,1% від валового збору. Масовий безмитний експорт насіння ріпаку практично унеможливує його переробку на вітчизняних підприємствах.

У 2009/10 МР площі до збирання насіння ріпаку в Україні складають 1,036 млн. га проти 1,38 млн. га у минулому маркетинговому році. З урожаю 2009 року експортовано у липні – серпні поточного року насіння ріпаку у кількості 339 тис. тонн проти 633,0 тис. тонн у відповідному періоді минулого року. Валовий збір насіння ріпаку у 2009/10 МР склав 1,89 млн. тонн проти 2,8 млн. тонн у 2008/09 МР. Основними країнами-імпортерами насіння ріпаку є країни ЄС – 2,2 млн. тонн або 76,6% від обсягів експорту

ріпаку з України у 2008/09 МР.

У поточному маркетинговому році почав переробляти ріпак лише ВАТ “Ніжинський ЖК” через його масове вивезення за межі України. Враховуючи відсутність дієвих заходів щодо максимального залучення на переробку на вітчизняних підприємствах насіння ріпаку та велику зацікавленість країн ЄС в даному виді сировини для виробництва біодизелю, щорічно з України експортується понад 90% урожаю. Обсяги переробки залишаються незначними і не перевищують 3-5%.

За остаточними даними Держкомстату України площі до збирання сої у 2008 році склали 537,9 тис. га проти 582,7 тис. га у 2007 році або на 7,7% менше. При цьому урожайність зросла з 12,4 ц/га до 15,1 ц/га або на 21,8%. У 2009 році сою посіяно на площі 640 тис. га, при урожайності 14,9 ц/га валовий збір сої досягне 950 тис. тонн проти 812,8 тис. тонн у 2008/09 МР або зросте на 16,9%. У 2008/09 МР експортовано 277 тис. тонн бобів сої, що на 46 % більше її експорту за весь 2007/08 МР. За оперативними даними Мінагрополітики України площі до збирання сої у 2009 році склали близько 640 тис. га. При урожайності 14,9 ц/га валовий збір складе 950,0 тис. тонн.

Оскільки рослинна олія, що поставляється на експорт, є масовим товаром, то вона повинна відповідати певним загальносвітовим стандартам та правилам. Для аграрного сектору економіки України як члена Світової Організації Торгівлі, крім приєднання до Генеральної Угоди з тарифів і торгівлі, Угоди про сільське господарство та ряд інших угод, особливого значення набувають угоди, що пов'язані із діючими на світовому ринку правилами „нетарифного” регулювання ринку, до яких відносяться методи технічного регулювання. Зазначені правила обумовлені слідуючими Угодами СОТ: „Про застосування санітарних та фітосанітарних заходів” та „Про технічні бар'єри у торгівлі”.

Від прагматично виваженого застосування цих правил залежить розвиток аграрного виробництва України та присутність її на світових ринках або в якості постачальника сировини, або постачальника широкого спектру продовольчих товарів. Фахівці вказують, що характерними ознаками розвитку світових продовольчих ринків в останні роки стали: лібералізація системи митно-тарифного регулювання і прямих субсидій сільськогосподарського виробництва; посилення ролі технічного регулювання, як засобу ефективного захисту внутрішніх ринків та просування продовольчої продукції на зовнішні ринки; перенесення значної частини обсягів субсидій у сферу реалізації комплексних програм інноваційної діяльності, що обумовлюються вимогами нових правил технічного регулювання.

Система технічного регулювання в аграрному секторі економіки України nereформована і не відповідає вимогам СОТ. Це створює загрозу продовольчій безпеці держави через можливе згортання обсягів виробництва продовольчих товарів при реальному вступі України до СОТ. Стратегія реформування системи технічного регулювання в аграрному секторі відповідно до вимог СОТ передбачає:

- визначення єдиного органу державного управління, що буде відповідати за політику технічного регулювання;
- розробка технічних регламентів як нормативно-правових актів: основних (горизонтальних) щодо показників безпеки продовольства, щодо харчових добавок; „вертикальних” щодо основних груп продовольства;
- перехід від обов'язкового до добровільного застосування стандартів;
- перехід від обов'язкової до добровільної сертифікації із впровадження показників якості продукції;

- упорядкування системи державного контролю якості продовольства з вилученням дублювання функцій контролюючих органів та бізнесу у цій сфері;
- застосування методів економічного стимулювання інноваційної діяльності щодо розробки і впровадження систем бездефектного виробництва високоякісної продукції;
- створення системи акредитованих арбітражних лабораторій щодо вирішення конфліктних ситуацій з питань показників якості продовольчих товарів.

Така ситуація з недосконалою системою стандартизації та сертифікації олійно-жирової продукції, що експортується, породжує конфліктні ситуації між експортерами та споживачами на яких іноді проглядаються елементи недобросовісної конкуренції. Так відділ торгівлі та економіки Представництва Європейської комісії в Україні за останні 6 місяців надіслав МОЗ України та Державний комітет ветеринарної медицини Мінагрополітики України близько 45 повідомлень про виявлення ветеринарними службами Польщі та Латвії палички сальмонели у соняшниковому шроті, що був виготовлений на семи олійно-добувних підприємствах України.

За неофіційними повідомленнями олійно-добувних підприємств, в продукції яких була виявлена паличка сальмонели, фірми-покупці пропонують знизити ціну на продукцію і після зниження ціни провести обеззараження і використати її. Це насторожило підприємства і є випадки, коли було відмовлено в зниженні ціни, а продукція була повернута в Україну. Дану продукцію було проінспектовано трьома незалежними службами контролю, зокрема фахівцями незалежної інспекційної компанії „SGS”, результати якої визнаються в 140 країнах світу. Всі три вищезазначені служби підтвердили відсутність сальмонели в повернутій у вагонах з Польщі продукції. Матеріали випробувань вищезазначених служб подані в Державний комітет ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України для сприяння виявлення причин таких розбіжностей та усуненню спірних питань в майбутньому при поставках шроту до цих країн [6].

Ще одна проблема виникла у квітні 2008 року, коли Україна отримала від Європейської Комісії інформацію про виявлення технічного масла у соняшниковій олії з України і після тривалих консультацій 22.05.08 ЄК було прийняте Рішення про заборону імпорту олії соняшникової з України до ЄС. Після тривалих переговорів та вжитті термінових заходів щодо унеможливлення попадання мінеральних масел в олію ЄК формально погодилась з оновленою системою сертифікації та контролю, що дозволило відновити торгівлю соняшnikовою олією між Україною та ЄС у відповідності з спеціальними умовами з регулювання імпорту соняшникової олії походженням з України, зважаючи на ризик забруднення мінеральними маслами.

Висновки. На підставі проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

- Україна має значний експортний потенціал як насіння олійних культур, так і продуктів їх переробки;
- жорстка конкуренція на зовнішньому ринку олійно-жирової продукції вимагає незаперечного дотримання всіх вимог щодо якості продукції, що поставляється;
- різноманітність експортерів олійно-жирової продукції з України для забезпечення дотримання вимог стандартизації і сертифікації та вирішення спірних питань потребує створення єдиного державного контрольного органу за експортом даної продукції;
- диференціація олійно-жирової продукції в тій її частині, що має масовий характер, а саме „сирої” олії та шроту, повинна визначатися не видимими або змінними характеристиками товару, а нематеріальними факторами, які повинен просувати маркетинг;

- при неможливості видимої диференціації масового товару необхідно диференціювати маркетингові зусилля на інноваційній основі.

1. *Воскобійник Ю.П.* Особливості діяльності та напрями удосконалення біржового аграрного ринку / Ю.П. Воскобійник // Наук. вісн. Національного аграр. ун-ту. – 2007. – № 110. – Ч. 2. – с. 192-197.
2. *Дмитрук Б.Н.* Організація біржової діяльності в агропромисловому комплексі: Навч. посібник / Б.Н. Дмитрук. – К. : Либідь, 2001. – 344 с.
3. *Мозговая О.* Лейся масло по просторам / О. Мозговая // Продукты и напитки. – 2004. – №4. – с. 20-24.
4. *Олійно-жирова* галузь України і Російської Федерації. Показники роботи за 1-е півріччя та липень 2007 року, 2006/07 МР. – Х. : УкрНДІОЖ, 2007. – 96 с.
5. *Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організації):* навч. посібник / за ред. І.Ю. Сіваченка. – К. : ЦУЛ, 2003. – 186 с.
6. *Шумейко В.М.* Вплив державного регулювання на ринок олійно-жирової продукції в Україні / В.М. Шумейко // Економіка та підприємництво: Зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів. Відп. ред. С.І. Дем'яненко. Вип. 22. – К. : КНЕУ, 2009. – С. 93-102.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukroilprom.kiev.ua

Отримано 01.10.2009 р.

В.М. Шумейко
Маркетинговий менеджмент експортного потенціала
масложирового комплекса Украины

В статье произведён анализ экспортного потенциала продукции масложирового комплекса Украины. Определена необходимость интенсификации усилий на основе маркетингового менеджмента касательно продвижения продукции на зарубежных рынках и очерчены основные направления и методы приложения этих усилий.

Ключевые слова: экспортный потенциал, маркетинговый менеджмент, продвижение продукции.